

Кусик Л. С.

**ДОКТРИНАЛЬНІ ОСНОВИ
ЗОВНІШНЬОЇ ПОЛІТИКИ США
У 1940 - 1980-х РОКАХ**

В дослідженні шляхом порівняльного аналізу простежено основні тенденції розвитку доктринальних основ зовнішньої політики США в 40 – 80-х роках ХХ століття.

Ключові слова: США, доктринальні основи, еволюція, зовнішня політика.

Постановка проблеми. Темою цієї роботи є доктринальні основи зовнішньої політики США в 1940 – 1980-х роках. Актуальність теми підтверджується тим, що на сьогодні вкрай важливо зрозуміти тенденції розвитку зовнішньополітичної діяльності США на міжнародній арені. Аналіз процесу еволюції доктринальних основ зовнішньої політики США дозволить знайти закономірність у зміні вектору зовнішньої політики, скласти прогноз подальшого розвитку зовнішньополітичного курсу та передбачити подальші дії уряду США на міжнародній арені.

Аналіз актуальних досліджень і публікацій. Публікації, які надають детальну інформацію досліджень доктринальних основ даного періоду, це монографія М. Бешлоса «Наші документи: 100 найбільш важливих документів з Національного Архіву США. Доктрина Трумена» [9], монографія Х. Мейертйонса «Доктрини національної безпеки США - оцінка з точки зору міжнародного права» [12], роботи А. Шлезінгера «Цикли американської історії» [8] та Е. Іваняна «Білий Дім: президенти та політика» [5]. Ці публікації дозволили оцінити діяльність президентів США Г. Трумена, Д. Ейзенхауера, Дж. Кеннеді, Л. Джонсона, Р. Ніксона, Дж. Форда, Дж. Картера та Р. Рейгана з різних точок зору, а також простежити тенденції в еволюції доктринальних основ США.

Метою статті є виявлення еволюції

доктринальних основ зовнішньої політики США. Таким чином, можна виділити наступні завдання: 1) охарактеризувати перші післявоєнні доктрини США, проаналізувати зовнішньополітичний курс Г. Трумена та Д. Ейзенхауера, а також різні документи періоду початку «холодної війни»; 2) охарактеризувати Дж. Кеннеді та Л. Джонсона як політичних діячів, позначити їх роль у зміні вектору зовнішньої політики США і формуванні нових доктрин США; 3) охарактеризувати особливості президентства Р. Ніксона, Дж. Форда, Дж. Картера та Р. Рейгана;

Із закінченням Другої світової війни на перший план післявоєнного світоустрою вийшли національні інтереси колишніх країн - союзниць по антигітлерівській коаліції. Особливо не збігалися інтереси країн, які володіли найбільшими сферами впливу на період закінчення Другої світової війни, – це СРСР та США. Безумовно, що без спільних дій і чималих жертв цих двох «наддержав» того часу, перемога була б недосяжною метою. Однак, дві країни, які внесли в переможний результат Другої світової війни величезний внесок, зіткнулися з необхідністю забезпечити для себе найбільш вигідний розклад сил не тільки в післявоєнній Європі, а й в усьому світі в цілому. Міжнародна обстановка після Другої світової війни створила сприятливі умови для конфронтації національних інтересів СРСР та США. Спроби утримати і розширити свою сферу впливу створили необхідність використання США нових інструментів зовнішньої політики. Економічна допомога країнам - союзникам, військовий тиск та психологічний вплив стали основними принципами доктрини Трумена, які мали збільшити політичний тиск на СРСР з боку США [11, с. 84]. Протягом 40-50-х років градус напруги зростав все більше і більше. Кілька разів військові підрозділи СРСР та США були приведені в бойову готовність. Можна сказати, що претензії І. Сталіна на перегляд кордонів в Європі та Азії й режиму Чорноморських проток, зміна режиму управління колишніми італійськими колоніями в Африці, а також промова У.

Черчилля у Фултоні в березні 1946 року із закликом захистити всіма можливими засобами західний світ від «поширення впливу СРСР», стали поштовхом до початку Холодної війни: самого глобального протистояння двох наддержав – США та СРСР [11, с. 87].

Зовнішньополітична обстановка між СРСР та США після приходу до влади Дж. Кеннеді продовжувала загострюватися. Провал висадки в затоці Свиней на Кубі та операції із повалення режиму Фіделя Кастро за допомогою кубинських емігрантів в 1961 році, будівництво Берлінської стіни в 1961 році, Карибська криза 1962 року, вступ США у війну в Лаосі та Південному В'єтнамі в 1965 році, продовжували збільшувати градус напруженості між двома наддержавами. При цьому, в довгостроковій перспективі, цей період заклав основи для розвитку нових відносин в сфері міжнародної політики. Своім головним завданням Дж. Кеннеді вважав розрядку напруженості між Заходом і Сходом. Так, виступаючи на зустрічі у Вашингтоні в червні 1963 року, він закликав до розриву «порочного і небезпечного кола» Холодної війни та навіть оголосив про майбутню нову зустріч для укладання угоди про заборону випробувань ядерної зброї [3, с.173].

Період Кеннеді – Джонсона характеризується частою зміною характеру зовнішньої політики. Зростаючий градус напруженості в глобальній конфронтації СРСР та США досяг свого піку. Не вдала висадка на Пляя-Хірон, численні замаху на Фіделя Кастро, наростаюча гонка озброєнь, будівництво Берлінської стіни – всі ці події призвели до того, що багато дослідників називають «апогеєм Холодної війни» – Карибської кризи. Під час Карибської кризи весь світ стояв на межі ядерного знищення. Цей період історії став першою реальною загрозою ядерної війни. Але завдяки політичній гнучкості керівників СРСР та США, цю проблему вдалося вирішити шляхом мирних переговорів. Після цього напруженість почала спадати. В уряді США почали переважати концепції «мирного залучення» та «наведення мостів». Однак, після вбивства

Дж. Кеннеді, ситуація знову змінилася. Жорсткі принципи доктрин Джонсона та Манна, початок бомбардувань Демократичної Республіки В'єтнам і використання сухопутної армії США привели до того, що протистояння розгорілося з новою силою. Це призвело до різкого спаду популярності Л. Джонсона, через що він не став виставляти свою кандидатуру на президентських виборах 1968 року.

Наступним президентом США став Р. Ніксон, який мав вирішити виниклі зовнішньополітичні проблеми та «розрядити» все більш зростаючу холодну війну. Перемога республіканців на чергових виборах над кандидатом від демократів Х. Хемфрі була приписана громадській незгоді з політичним курсом демократів [6, с.190]. Р. Ніксон 20 січня 1969 року став 37-м Президентом США. Внутрішньополітична ситуація перебувала в кризі, країна відчувала серйозні соціальні невдоволення та хвилювання. Період президентства Р. Ніксона, Дж. Форда і Дж. Картера характеризується не одноманітністю, а частою зміною спрямованості вектора зовнішньої політики та її доктринальних основ. «Гуамська доктрина», як і сама зовнішньополітична діяльність Р. Ніксона, була першою доктриною часів холодної війни, яка давала можливість дійсно стабілізувати відносини із СРСР. Наступний Президент США, Дж. Форд, продовжив політику свого попередника. Доктрина Форда, або «Тихоокеанська доктрина», змістила основний вектор американської зовнішньої політики з Європи на Тихоокеанський регіон та Близький Схід, що дозволило поліпшити відносини із СРСР та підписати ряд важливих міжнародних договорів. «Позиція сили», яка була основою усіх минулих зовнішньополітичних доктрин, була замінена на політику «розрядки» і «політичного торгу». Але така розрядка міжнародної напруженості була припинена після приходу в Білий дім Дж. Картера. Доктрина Картера, або теорія «агресивного виклику», перекреслила майже всі успіхи, досягнуті в переговорах та підписанні домовленостей із СРСР. Після приходу

Картера, протиборство перенеслося не тільки на політичну арену, але й навіть мале своє відображення в різних соціальних сферах, наприклад, у спорті. Катастрофа під час операції «Орлиний кіготь», невдачі на політичній арені та непопулярна внутрішня політика призвели до того, що американський народ відмовив Картеру в довірі, і на виборах 1980 року переміг кандидат від партії республіканців – Р. Рейган.

Доктрина національної безпеки адміністрації Р. Рейгана представляла цілісну систему поглядів на американську зовнішньополітичну та оборонну стратегію, яка ґрунтувалася на неоконсервативних принципах. Основні положення доктрини, уявлення про цілі, завдання і методи здійснення американської політики в сфері національної безпеки, протягом всього восьмирічного терміну перебування при владі республіканської адміністрації Рейгана, залишалися незмінними і базувалися на теорії «миру через силу» [13]. Закладені доктриною Рейгана підходи і принципи, розроблені з урахуванням традиційних геополітичних інтересів США, надовго пережили адміністрацію Рейгана, й до сих пір істотно впливають на формування зовнішньополітичної та оборонної стратегії США.

Підводячи підсумки, можна сказати, що на матеріалі доктринальних основ зовнішньополітичної діяльності США в 40 - 80-х роках можна виявити їх певну еволюцію. Матеріал дозволяє охарактеризувати цей процес, розкрити його ключові зміни, проаналізувати причини та наслідки. Сам процес трансформації доктринальних основ в 40 – 80-х роках можна розділити на 3 етапи.

Перший етап включає в себе перші післявоєнні доктрини і починається відразу по закінченні Другої світової війни та приходу до влади президента США Г. Трумена, а пізніше – Д. Ейзенхауера. Головною метою цих президентських доктрин в другій половині 40-х років стало збереження своєї присутності на звільнених територіях. Спроби утримати та розширити сферу впливу сформували необхідність в створенні нових інструментів зовнішньої

політики і перегляду існуючої доктрини США. Економічна допомога країнам - союзникам, військовий тиск та психологічний вплив стали трьома основними точками тиску на СРСР з боку США та міцно закріпилися в першій післявоєнній доктрині.

Другий етап починається із приходом до влади президентів США Дж. Кеннеді та Л. Джонсона. Історичні документи даного періоду, який характеризується частою зміною характеру зовнішньої політики, допомогли більш детально охарактеризувати цих президентів, як політичних діячів, визначити їх роль у зміні вектору зовнішньої політики США і формуванні нових доктрин. Складність даного періоду підтверджується тим, що спочатку в уряді США переважали концепції «мирного залучення» і «наведення мостів». Проте, після вбивства Дж. Кеннеді, ситуація змінилася. Жорсткі принципи доктрин Джонсона і Манна, початок бомбардувань Демократичної Республіки В'єтнам та використання сухопутної армії США призвели до того, що протистояння СРСР та США розгорілося з новою силою.

Третій етап включає в себе президентства Р. Ніксона, Дж. Форда, Дж. Картера та Р. Рейгана. Даний період історії США характеризується частою зміною спрямованості вектора зовнішньої політики та її доктринальних основ. «Гуамська доктрина» Р. Ніксона була першою доктриною часів Холодної війни, яка давала можливість дійсно стабілізувати відносини із СРСР. Доктрина Форда змінила «позицію сили», яка була основою усіх минулих зовнішньополітичних доктрин, на політику «розрядки» і «політичного торгу». Але, після приходу в Білий Дім Дж. Картера, теорія «агресивного виклику» перекреслила майже всі успіхи, досягнуті в переговорах та підписанні домовленостей із СРСР. Закладені доктриною Р. Рейгана підходи до доктринальної основи зовнішньої політики США до сьогодні істотно впливають на формування сучасної зовнішньополітичної та оборонної стратегії США.

Висновки. Подальші дослідження

цієї теми дозволять не тільки зрозуміти причини та умови еволюції доктринальних основ зовнішньої політики США, але й провести аналогії із сучасним світом. Аналіз внутрішньополітичної ситуації в країні, національної ідеї та свідомості, традиційних напрямків зовнішньої політики США – все це є основою для аналізу, прогнозування та передбачення рішень сучасного уряду США на міжнародній арені.

Список використаної літератури:

1. Американцы: Демократический опыт / Пер. с англ., под общ. Ред. В.Т. Олейника. – М.: Прогресс – Литера, 1993. – 832 с.;
2. Дмитриев Б. Пентагон и Внешняя Политика США. – М.: Издательство ИМО, 1961. – 232 с.;
3. Дмитриев Б. США. Политики, генералы, дипломаты – М.: Издательство ИМО, 1971. – 350 с.;
4. Ибраев Г. М. Роль плана Маршалла в холодной войне против СССР: причины, цели и итоги // Молодой ученый. – 2016. – № 7.1. – С. 11-14.;
5. Иванян Э. А. Белый дом: президенты и политика. – М.: Политиздат, 1975.– 432 с.
6. Иванян Э. А. История США. – М.: ПРОФА, 2004. – 256 с.
7. Кокошин А. А. США в системе международных отношений 80-х годов: Гегемонизм во внешней политике Вашингтона. – М.: Международные отношения, 1984. – 304 с.
8. Шлезингер А. Циклы американской истории. – М.: Прогресс – Литера, 1992. – 685 с.
9. Beschloss M. Our Documents: 100 Milestone Documents from The National Archives. Truman Doctrine. – Oxford University Press, 2006. – P. 194-199.;
10. Brzezinski Z. Power and Principle: Memoirs of the National Security Adviser, 1977-1981. – N.York: Straus, 1983. – 444 p.
11. Hook S. W. American Foreign Policy Since World War II. – Congressional Quarterly Inc., 2000. – 420 p.;
12. Meiertöns H. The Doctrines of US Security Policy – An Evaluation under

International Law. – Cambridge: Cambridge University Press, 2010. – 301 p.

13. New American Nation: Doctrines by Marc Jay Silverstone [Електронний ресурс]. – Режим

доступу: <http://www.americanforeignrelations.com>

14. Presidential Documents Archive [Електронний ресурс]. – Режим доступу: www.presidency.ucsb.edu

Kusyk L.S. Student of the Faculty of International Relations, Political Science and Sociology of the Odessa National University named after I.I. Mechnikov The doctrinal Foundation of the US foreign policy in 1940-1980's

The work is focused on analyzing the doctrinal foundation of the US foreign policy in 1940-1980's. The relevance of this topic is confirmed by the fact that today the US is one of the most powerful actors in the international arena. Analysis of the shaping process of doctrinal foundations of the US foreign policy will help to understand and forecast the directions and goals of its modern foreign policy. This work researches the evolution of the doctrinal foundations of the US foreign policy in the 1940-80's. The very process of transformation of doctrinal foundations can be divided into 3 stages. The first stage includes the first post-war doctrines and begins immediately after the end of the Second World War. The main architects of new US policy were US President G. Truman, and later - D. Eisenhower. The main purpose of this policy was maintaining and expanding the sphere of influence in Europe right after the war. The second stage starts with beginning of the presidential terms of US Presidents John F. Kennedy and L. Johnson. The complexity of this period is confirmed by the fact that, at the first, the concept of "peaceful engagement" and "bridge building" prevailed in the US Government. However, after the assassination of J. Kennedy, the situation has changed. The third stage includes the periods of the presidency of R. Nixon, J. Ford, J. Carter and R. Reagan. This period of the US history is characterized by a frequent change in the direction of the foreign

policy vector and its doctrinal basis. Nixon doctrine was the first doctrine of the Cold War era, which made it possible to stabilize relations with the USSR. But after coming to power of J. Carter, the theory of "aggressive challenge" crossed out almost all the progress achieved in the negotiations with the USSR.

Key words: *ideology, doctrinal foundations, evolution, foreign policy.*

*Рекомендовано до друку – д. політ.н.,
професором Брусилівською О. І.*

Стаття надійшла в редакцію 21.06.2017.